

Олена Гривкова

ГЕНДЕРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ У НІМЕЧЧИНІ

У статті висвітлено значення гендерної компетентності як інноваційного елементу удосконалення професійної підготовки вчителів математики в університетах Німеччини; акцентовано увагу на визначенні гендерної компетентності як однієї з ключових компетентностей в освіті.

***Ключові слова:** гендерна компетентність, професійна підготовка вчителів математики, дослідницький проект, університети Німеччини.*

Вітчизняна педагогіка сьогодні знаходиться на складному етапі свого розвитку, що характеризується різноманіттям інноваційних підходів й педагогічних концепцій, покликаних сприяти цілісному та гармонійному розвитку особистості, створенню сприятливих умов для її формування, проголошуючи гуманізм основою побудови своєї наукової парадигми.

Останнім часом при оцінці діяльності як учнів, так і вчителів все частіше використовують компетентнісний підхід. У першу чергу, це пов'язано зі зміною парадигми освіти від тієї, метою якої було транслявання знань, до «компетентнісної», націленої на формування потреби в поповненні знань, постійному удосконаленню умінь і навичок.

Як відзначає відомий російський науковець І. А. Зимня, «в останнє десятиріччя <...> відбувається різка переорієнтація оцінки результату освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура», «вихованість» на поняття «компетенція», «компетентність». Відповідно, фіксується компетентнісний підхід в освіті» [1; 2].

На наш погляд, на початку XXI століття великого значення набуває гендерна компетентність педагога. Необхідність врахування цієї компетентності обумовлена складними педагогічними, культурними й соціальними трансформаціями сучасного суспільства, зміною положення і ролей чоловіків і жінок, зміною стереотипів тощо.

«Гендерна компетентність, – зазначає інший російський дослідник І. Загайнов, – визначається як базова компетентність педагога, представлена сукупністю засвоєних ним знань про сутність гендерного підходу в освіті, вмінь здійснювати гендерну стратегію в організації педагогічного процесу та досвіду використання гендерних знань та умінь як основу гендерної взаємодії в умовах освітньої системи» [2; 7].

Враховуючи прагнення України стати органічним складником світового освітнього простору, особливого значення для вітчизняної науки набуває всебічне вивчення питання реалізації гендерних аспектів у професійній підготовці вчителів в сучасній Німеччині, тому що ФРН є одним із найвпливовіших членів Європейського Союзу, що має високорозвинену систему вищої освіти загалом та акцентує увагу на якісній підготовці педагогічних кадрів саме на засадах гендерно-орієнтованого підходу тощо.

Гендерна проблематика у галузі освіти висвітлюється у численних працях українських та зарубіжних учених, педагогів-практиків. Так, гендерно-орієнтований підхід в освіті розвинутих країн Європи на різних етапах розвитку вивчали І. Даценко, М. Зубілевич, О. Ільченко, Л. Ковальчук, В. Кравець, Л. Яворська, А. Бредов (A. Bredow), А. Кайзер (A. Kaiser) та ін. Питанням гендерної педагогіки приділяють увагу О. Аніщенко (професійна компетентність педагога у контексті гендерних досліджень), М. Гоголь-Саврій, П. Горностаї, І. Іванова, В. Кравець, Н. Ковальчук, Н. Кутова, Г. Лактіонова (педагогічні аспекти гендерної ідентичності), Л. Столярчук, А. Ягремцева (гендерні дослідження в розвитку сучасної теорії педагогіки вищої школи України та Німеччини), Л. Штильова та ін. Дослідження з гендерної психології здійснюють Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кон, М. Ткалич та ін. Питання гендерного виховання студентської молоді досліджували Н. Гнатів та Л. Маценко. Але, необхідно відзначити, що питання інтеграції гендерно-орієнтованого підходу в освіту, зокрема, в українську, є на разі досить актуальним і виступає предметом гострих дискусій.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати значення гендерної компетентності як інноваційного елементу удосконалення професійної підготовки вчителів математики в університетах Німеччини та визначити позитивні ідеї німецького досвіду, які доцільно використати у вищих навчальних закладах України.

Уже на початку 2000 року наукова спільнота Німеччини і Постійна конференція міністрів освіти заявили про потребу «професіоналізації педагогічної освіти», тобто покращення педагогічно-дидактичної освіти, необхідність присвятити більше уваги професійній практиці й спрямованості навчання на здобуття ключових компетентностей, котрі мають вирішальне значення для професії вчителя [3; 4].

Загалом необхідно зазначити, що система підготовки вчителів у вищій школі Німеччини на зламі століть за оцінками німецьких учених й практиків характеризується як кризова і потребує докорінних змін та оновлення.

Останнім часом особливо підлягає великій критиці питання професійної підготовки вчителів математики в університетах Німеччини, а

також розглядаються шляхи її удосконалення. Ця тема всебічно аналізувалась німецьким математичним товариством (НМТ). У своєму прес-релізі «Нових учителів потребує країна» від 24.02.2009 президент НМТ, професор Вольфганг Люк (Wolfgang Lück) зазначив: «Професія вчителя є надзвичайно важливою і повинна позитивно оцінюватися суспільством... Також кращою має бути професійна підготовка вчителів» [5].

Сьогодні в німецькомовному просторі шкільні предмети розподіляються згідно домінуючих гендерних стереотипів на «чоловічі» та «жіночі» як з точки зору розвитку компетентності та зацікавленості в учнів та учениць, так і відносно їх мотивації, впевненості у собі і самооцінки. Математику тут завжди пов'язують з «чоловічою» галуззю знань, а вчителів математики критикують за впровадження статево-рольових підходів і відтворення гендерних стереотипів.

Як зазначає німецька дослідниця Андреа Блунк (Andrea Blunck) «...потрібно терміново впроваджувати гендерні знання в процес професійної підготовки майбутніх вчителів математики, тому що вони будуть виступати у якості мультиплікаторів і формувати розуміння математики як предмету для наступних поколінь» [6].

У жовтні 2008 року Федеральне міністерство освіти і наукових досліджень Німеччини (BMBF) ініціювало новий дослідницький проект «Гендер у математиці: гендерна компетентність як інноваційний елемент удосконалення професійної підготовки вчителів математики», головною метою якого було зробити свій внесок у визначення гендерної компетентності як однієї з ключових компетентностей в освіті.

Це спільний проект в рамках програми «Дослідження з вищої освіти». Основними розробниками проекту виступають університет м. Гамбург (Universitat Hamburg) (Андреа Блунк (Andrea Blunck), професор в галузі математики і гендерних досліджень, факультет математики), університет м. Білефельд (Universitat Bielefeld) (д-р Аніна Мішау (Dr. Anina Mischau), Міждисциплінарний центр з жіночих та гендерних досліджень (IFF), загальне управління проектом) і університет м. Гессен (Universitat Gießen) (д-р Забіне Мельманн (Dr. Sabine Mehlmann), Центр гендерних досліджень).

Головними цілями проекту «Гендер у математиці: гендерна компетентність як інноваційний елемент удосконалення професійної підготовки вчителів математики» виступають:

- подолання гендерної асиметрії в предметі «математика»;
- вивільнення мислення вчителів математики від гендерних стереотипів;
- обізнаність студентів-майбутніх вчителів математики з поняттям «гендерна чутливість» і розвиток гендерної компетентності в цих студентів.

Гендерна компетентність в рамках вищезгаданого проекту розглядається як сукупність трьох складових:

– володіння гендерними знаннями – наявність знань з психології гендерних відмінностей та гендерних відносин, критичного ставлення до деяких положень традиційної психології та соціології статі, до власних уявлень про особливості чоловічих та жіночих ролей у суспільстві, певну єдність навичок, цілеспрямованих дій, які орієнтовані на формування освітнього простору, вплив цих знань на розвиток наукових дисциплін, у даному випадку предмету «математика»;

– дидактично-методичної компетентності – гендерно-чутливої організації процесів викладання та навчання;

– особистісно-соціальної компетентності – стимулюванні гендерної саморефлексії студентів і сприянні використанню цієї саморефлексії у майбутній професійній практиці, як однієї з умов покращення процесу професіоналізації. Крім того, це прищеплення студентам чутливості до гендерної нерівноправності в «прихованому навчальному плані», в першу чергу, до несвідомого, гендерно-стереотипного сприйняття реальності, статево-рольових уподобань та очікувань.

План реалізації проекту включає в себе наступні етапи:

1. Експертиза існуючого стану речей: як і в якій мірі в кожному окремому університеті в напрямку професійної підготовки вчителів математики вже реалізуються програми по впровадженню гендерної компетентності та експертиза відповідної літератури.

2. Створення модульного курсу «Гендерна компетентність у математиці» для факультетів по підготовці вчителів.

3. Тестування моделі і оцінка модульного курсу «Гендерна компетентність у математиці» у восьми обраних вузах Німеччини.

Перший етап – експертиза існуючого стану речей та аналіз відповідної літератури – в основному завершено. Як і передбачалось, такі словосполучення, як «гендерна рівність», «впровадження гендерних підходів» тощо було легко знайти як у відповідних правових документах (Закон про вищу освіту, Закон про освіту тощо), так і в інших офіційних стандартах федеральних земель і ВНЗ, однак, не в контексті вищої освіти стосовно професійної підготовки вчителів.

Дослідження показали, що студенти дуже небагатьох педагогічних навчальних закладів мають змогу ознайомитись з гендерною проблематикою під час вивчення курсу математики або математичної дидактики.

Слід зазначити, що в вищому педагогічному закладі м. Людвігсбург (PH Ludwigsburg) тему «Гендер і математична дидактика» обрано в рамках обов'язкового модуля «Поглиблена фахова дидактика» і систематично викладається професором доктором Л. Мартігнон (Prof. Dr. L. Martignon), а

в університеті м. Ольденбург (Oldenburg Universität) з метою покращення професійної підготовки студентів введено факультативний модуль «Математика: гендерні дослідження».

Наступним кроком реалізації проекту є розробка модульного курсу, присвяченого розвитку гендерної компетентності, з робочою назвою «Математика, школа та гендер» («Mathematik, Schule und Geschlecht»), котрий було заплановано впровадити та апробувати у зимовому семестрі 2009–2010 у восьми німецьких університетах, а саме в університеті м. Аугсбург (Universität Augsburg), університеті м. Білефельд (Universität Bielefeld), університеті м. Бремен (Universität Bremen), університеті м. Гессен (Universität Gießen), Гамбурзькому університеті (Universität Hamburg), університеті м. Люнебург (Universität Lüneburg), вищому педагогічному закладі м. Людвігсбург (PH Ludwigsburg), університеті м. Потсдам (Universität Potsdam).

Після апробації курсу «Математика, школа та гендер» («Mathematik, Schule und Geschlecht») в вищезгаданих університетах результати будуть оцінені та оброблені результати. Довгостроковою метою проекту є впровадження вищезгаданого курсу в освітні програми професійної підготовки вчителів математики, рефендаріату та в програми підвищення кваліфікації вчителів математики.

Таким чином, у процесі професійної підготовки вчителів математики в університетах Німеччини приділяється велика увага гендерній компетентності як одній з ключових компетентностей в освіті. Перспективами подальшого наукового пошуку слід вважати вивчення результатів дослідницького проекту «Гендер у математиці: гендерна компетентність як інноваційний елемент удосконалення професійної підготовки вчителів математики» та визначити позитивні ідеї німецького досвіду, які доцільно використати в вищих навчальних закладах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя // Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 20 с.
2. Загайнов И. А. Формирование гендерной компетенции педагога в процессе профессиональной подготовки : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / И. А. Загайнов. – Йошкар-Ола, 2007. – 23 с.
3. Terhart E. (Hrsg.) Perspektiven der Lehrerbildung in Deutschland.

- Abschlussbericht der von der Kultusministerkonferenz eingesetzten Kommission. – Weinheim : Beltz, 2000.
4. Wissenschaftsrat : Empfehlungen zur künftigen Struktur der Lehrerbildung. Drucksache 5065/01. – Berlin/Köln, 16.11.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wissenschaftsrat.de/texte/5065-01.pdf>.
 5. DMV : Pressemitteilung der Deutschen Mathematiker-Vereinigung: Neue Lehrer braucht das Land. – Berlin, 24.2.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dmv.mathematik.de/informationendmv/presseinformationen/presseinformationen-archiv/483-240209-neue-lehrer-braucht-das-land.html>.
 6. Blunck A. : GenderMathematik – ein Projekt zur Verbesserung der Lehramtsausbildung im Fach Mathematik.Hamburg [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mathematik.uni-dortmund.de/pdf>.